

**TURUN
YLIOPISTO**

Huolenpidon estetiikka ja näkyvyys

Toisenlaiset eläimet Laura Gustafssonin romaanissa *Mikään ei todella katoa*

Kotimaisen kirjallisuuden
kandidaatintutkielma

Laatija:
Ronja Tenhunen

25.2.2026
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Tutkinto-ohjelma, oppiaine: Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, kotimainen kirjallisuus

Tekijä: Ronja Tenhunen

Otsikko: Huolenpidon estetiikka ja näkyvyys. Toisenlajiset eläimet Laura Gustafssonin romaanissa *Mikään ei todella katoa*

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Kaisa Kurikka

Sivumäärä: 26 sivua

Päivämäärä: 25.2.2026

Kandidaatintutkielmassani tarkastelen Laura Gustafssonin romaanin *Mikään ei todella katoa* (2023) toisenlajisia eläimiä ekofeminismin ja kriittisen eläintutkimuksen näkökulmasta. Käsitän romaanin eläinoikeusaktivistisena ja feministisena tekona, joka on voimakkaasti sidoksissa reaali maailmaan. Romaanin päähenkilö ja minäkertoja on 2020-luvun Suomessa elävä eläinoikeusaktivisti, joka kertomuksen edetessä muodostaa moninaisia lajienvälisiä suhteita. Keskityn erityisesti Epikuroskoiraan, turkistarhan kettuun ja tuotantoeläinten turvakodin sikoihin muodostettuihin suhteisiin. Heidän kauttaan tutkin sitä, millä tavoin kirjallisuudentutkija Josephine Donovanin teoksessaan *The Aesthetics of Care* (2016) teoretisoima huolenpidon estetiikka näkyy Gustafssonin romaanissa.

Donovanin huolenpidon estetiikassa toisenlajisiin eläimiin suhtaudutaan heinä itsenään. Heidän ainutlaatuisuuttaan kunnioitetaan, ja heidän erityisiä elämänhistorioitaan ja aistikulmia pidetään arvokkaina. Lisäksi tarkastelen, miten huolenpidon estetiikka kytkeytyy toisenlajisten eläinten yhteiskunnalliseen näkyvyyteen subjekteina. Hyödynnän politiikantutkija Siobhan O’Sullivanin teoksessaan *Animals, Equality and Democracy* (2011) esittämää yleismääritelmää eläinten näkyvyydestä ihmisellä olevana tietona toisenlajisista eläimistä. Olen kiinnostunut siitä, millä tavoin romaani purkaa ja kyseenalaistaa toisenlajisten eläinten näkymättömyyttä ylläpitäviä rakenteita.

Tutkielmassani osoitan, että Gustafssonin teos on huolenpidon estetiikan mukainen. Päähenkilön ja toisenlajisten eläinten suhteissa näkyy, että päähenkilö suhtautuu kohtaamiinsa toisenlajisiin eläimiin subjekteina, joilla on oma aistikulmansa. Päähenkilö kunnioittaa eroavaisuuksia, mutta hän havaitsee myös yhtäläisyyksiä hänen ja muiden eläinten välillä. Suhteissa käy ilmi, miten toisen aistikulman huomioiminen voi tuoda esille jotakin sellaista, mikä muuten jäisi näkymättömiin. Romaanissa vastustetaan institutionaalisia ja kielellisiä rakenteita, jotka ylläpitävät erityisesti tuotantoeläinten näkymättömyyttä subjekteina ja mahdollistavat väkivallan. Rakenteet tehdään näkyviksi, kuten myös niiden vaikutukset toisenlajisten eläinten elämiin. Esitän, että näkymättömiin jäävän subjektin kokemusten ja vuorovaikutuksen sekä vuorovaikutuksessa häntä kohtaan tunnettujen tunteiden esille tuominen toimivat ihminen–eläin-dualismin toisinkirjoittamisena. Tämä tekee näkymättömästä subjektista näkyvän subjektin.

Avainsanat: Laura Gustafsson, huolenpito, estetiikka, näkyvyys, ihminen-eläinsuhde

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen lähtökohdat	4
1.2	Teoreettinen kehys	5
2	Epikuroksen matka omaisuudesta kumppaniksi	8
2.1	Epikuros omaisuutena?	8
2.2	Epikuros subjektina	10
3	Näkymättömät toisenlaiset eläimet ja rakkaus	14
3.1	Sydämenmuotoinen kuvio	14
3.2	Siansydän, sian sydän ja sialle sykkivä sydän	17
4	Lopuksi	22
	Lähteet	24

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkielmani kohteena on Laura Gustafssonin romaani *Mikään ei todella katoa* (2023, myöhemmin METK). Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, millä tavoin Gustafssonin romaani ilmentää huolenpidon estetiikkaa. Huolenpidon estetiikka on kirjallisuudentutkija Josephine Donovanin (2016, 73) estetiikan teoria, johon sitoutunut kirjailija tai lukija suhtautuu taiteessa esitettyihin toisenlajisiin eläimiin¹ tasavertaisina ja erityisinä subjekteina, joiden aistikulma² otetaan tarkkaavaisesti huomioon. Liitän huolenpidon estetiikan romaanin toisenlajisten eläinten yhteiskunnalliseen näkyvyyteen tai näkymättömyyteen subjekteina, ja pohdin, miten näkyvyys tai näkymättömyys romaanissa yhdistyy niitä ylläpitäviin rakenteisiin. Lisäksi kysyn, miten romaanissa puretaan ja toisinkirjoitetaan toisenlajisten eläinten näkymättömyyttä ylläpitäviä rakenteita.

Tutkielmassani suhtaudun Gustafssonin romaaniin eläinoikeusaktivistisena ja feministisena tekona, minkä vuoksi peilaan romaania reaali maailmaan. Tämä on perusteltua, koska Gustafssonin kirjailijakuva on rakennettu jo hänen esikoisromaaninsa *Huorasadun* (2011) kansilehdessä seuraavasti: ”Laura Gustafsson (s. 1983) on vegaani ja glamourblondi. [--] Jos Laura ei kirjoittaisi, hän käyttäisi kaiken aikansa eläinten paijaamiseen [--].” *Mikään ei todella katoa* -romaanin koskevassa haastattelussa Gustafsson on sanonut, että hänellä on romaaninsa kautta pyrkimyksenä nostaa esiin lajienvälisiä suhteita aikuisille kirjoitetussa kaunokirjallisuudessa. Hänen tavoitteenaan on rinnastaa ihminen muihin eläimiin sekä kuvata tuotantoeläinten kärsimystä ja eläintuotannon seurauksia. (Miettinen 2023.)

Tutkimani romaani tukee reaali maailman eläineettisten keskusteluiden huomattavaa läsnäoloa tutkielmassani. 2020-luvun Suomen pääkaupunkiseudulle sijoittuvan romaanin ihmispäähenkilö ja minäkertoja on keski-ikäistyvä eläinoikeusaktivisti, jolla ei romaanissa ole nimeä. Kertojana päähenkilö viittaa toistuvasti muun muassa reaali maailman tapahtumiin ja

¹ Toisenlajisilla eläimillä viitataan tekstissäni muihin eläimiin kuin ihmisiin. Koska sana ”eläin” ei välttämättä ihminen–eläin-dualismin seurauksena pidä sisällään ihmistä, on esimerkiksi käsitteellä ”toisenlajinen eläin” mahdollista korostaa myös ihmisen eläimyyttä (ks. esim. Vihelmaa 2021, 31–36). Käytän toisenlajisista eläimistä myös pronomineja ”hän” ja ”he” painottaakseni, että kyse on tuntoisista olennoista.

² Aistikulma toimii tässä yhteydessä samalla tavoin kuin näkökulma, mutta se ei painota näköaistia, joka ei monelle muulle eläimelle ole yhtä tärkeä aisti kuin ihmiselle (Kurikka 2025).

tilastoihin, jotka koskevat toisenlajisia eläimiä. Hän kärsii todistaessaan muiden eläinten kärsimystä. Kun päähenkilön psyykkinen vointi romahtaa erityisen traumaattisen tuotantotilaan kohdistuneen salakuvausreissun jälkeen, hän kidnappaa naapurissa asuvan Epikuros-koiran, johon hän on muodostunut syvän yhteyden. He päätyvät pakomatkinsa päätteeksi päähenkilölle ennestään tutulle tuotantoeläinten turvakodille³, jossa toisenlajiset eläimet ja turvakodin ihmiset valavat päähenkilöön toivoa muutoksesta. Päähenkilö luo myötätuntoisia ja läheisiä suhteita toisenlajisiin eläimiin. Tasavertaiset kohtaamiset, yhteiset kokemukset ja yhtäläisyyksien havaitseminen toisenlajisten eläinten kanssa ovat parantavia kokemuksia päähenkilölle.

Gustafssonin teosten toisenlajisia eläimiä on kirjallisuudentutkimuksessa tutkittu aiemminkin: Katariina Kärkkäinen (2021) tarkastelee pro gradussaan *Huorasadun* eläinkuvausta ja Helinä Ääri (2023, 275–289) käsittelee väitöskirjassaan lyhyesti *Anomalian* (2013) kanoihin kohdistuvaa väkivaltaa. *Mikään ei todella katoa* -romaanin ei kuitenkaan ole aiemmin tutkittu. Rakennan omaa tutkielmaani muusta kaunokirjallisuudesta ja toisenlajisista eläimistä kirjoitetusta teoriasta ja tutkimuksesta. Näen tärkeäksi vakavan ja kunnioittavan suhtautumisen toisenlajisiin eläimiin ja lajienvälisiin suhteisiin, minkä vuoksi minulle on merkityksellistä osallistua näitä aiheita koskevaan akateemiseen keskusteluun.

1.2 Teoreettinen kehys

Keskeisessä osassa tutkielmaani on Donovanin (2016) hahmottelema huolenpidon estetiikka, jonka perusajatuksena on, että estetiikkaa ja etiikkaa ei voida erottaa toisistaan. Huolenpidon estetiikka perustuu feministiseen hoivan etiikkaan, jossa toisenlajisiin eläimiin suhtaudutaan tuntevina ja viestivinä subjekteina, joiden erityisyys tunnustetaan. Huomio kiinnitetään muun muassa yksilöihin, yksilöiden kärsimyksen ja kärsimystä aiheuttaviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Tämä vaatii aktiivista ja kunnioittavaa vuorovaikutusta toisenlajisen eläimen kanssa myös emotionaalisisella tasolla. Huolenpidon estetiikkaan sitoutuneen kirjailijan tavoitteena on kertoa toisenlajisten eläinten todellisuudesta niin, että se välittyy eteenpäin

³ Gustafssonin romaanissa eläinten turvakodilla tarkoitetaan voittoja tavoittelematonta eläinsuojelukeskusta, johon on pelastettu tuotantoeläimiä, joita olisi muuten odottanut lopettaminen tai teurastus. Turvakodeissa eläimiin suhtaudutaan arvokkaina yksilöinä, joiden lajityypilliset tarpeet pyritään täyttämään mahdollisimman hyvin ja joille pyritään tarjoamaan heidän tarvitsemaansa hoivaa. Turvakodeilla nähdään olevan potentiaalia muovata monilajisia suhteita suuntaan, jossa suhteet eivät perustu toisenlajisista eläimistä saatavaan taloudelliseen tai materiaaliseen hyötyyn. (Ks. esim. Abrell 2022.)

mahdollisimman todenmukaisesti ja tuo esille heidän aistikulmansa. Näin toisenlainen eläin tulee tekstissä esille hänenä itsenään sen sijaan, että hän jäisi siinä ihmisestä kertovaksi kirjalliseksi keinoksi. (Ks. Donovan 2016, 1–11, 73, 92–93.)

Huolenpidon estetiikan ohella lähestyn toisenlaisia eläimiä näkyvyyden käsitteen kautta. Hyödynnän tutkielmassani politiikan tutkija Siobhan O’Sullivanin (2011, 62) yleismääritelmää eläinten näkyvyydestä. Hän määrittelee eläinten näkyvyyden tiedoksi, jota ihmiset muodostavat kohdatessaan toisenlaisia eläimiä tai tullessaan muilla tavoin tietoisiksi toisenlajisten eläinten elin- ja kuolintavoista sekä kohtelusta.⁴ Näkyvällä subjektilla tarkoitan tekstissäni subjektia, joka tunnustetaan myös ihmisten keskuudessa subjektiksi. Näkymättömällä subjektilla tarkoitan subjektia, jonka subjektiutta ei tunnusteta tai sallita. Subjekti on tutkielmassani ajatteleva, tunteva ja kokeva yksilö, jolla on toimijuutta. Huolenpidon estetiikan tavoin käsitan subjektin olevan sidoksissa ympäristöönsä⁵ ja rakentuvan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa (ks. Donovan 2016, 73).

Tutkielmani toisessa luvussa kiinnitän huomioni Epikurokseen, jota Gustafsson on kuvaillut romaaninsa toiseksi päähenkilöksi (ks. *Luomiskertomus* 2023). Epikuros on lähtökohtaisesti näkyvä subjekti, sillä ihmisen elämässä näkyvimpiä toisenlaisia eläimiä ovat yleensä lemmikkieläimiksi luokitellut eläimet (ks. esim. O’Sullivan 2011, 2). Luvussa kuitenkin ensin pohdin, millä tavoin romaanissa havainnollistetaan, että myös lemmikkieläimen subjektiuus voi jäädä näkymättömiin ympäristössä, jossa lemmikkieläimen tarpeita ei oteta huomioon ja jossa yhteiskunnalliset rakenteet, kuten kieli ja lainsäädäntö, tukevat yksilön erilaisuuden sivuuttamista. Sen jälkeen analysoin, millaisin keinoin Gustafsson purkaa Epikuroksen näkymättömyyttä ja antaa Epikurokselle tilaa näkyvänä subjektina, jonka aistikulma on tärkeä. Tarkastelen havaintojani suhteessa huolenpidon estetiikkaan ja feministiseen hoivan etiikkaan.

Kolmannessa luvussa keskityn ihmisen ja toisenlajisen eläimen sekä lemmikki- ja tuotantoeläimen välisiin erotteluihin. Tarkastelen ensin nimeämiseen ja kielellisiin luokitteluihin liittyvää problematiikkaa. Tarkasteluni taustalla on käsitys, jonka mukaan kielellä on merkittävä rooli ihmisen todellisuuden tuottajana ja välittäjänä (ks. esim. Ollila

⁴ O’Sullivanille (2011, 62) näkyvyys on kuitenkin monitahoisempi ilmiö. Erilaiset näkyvyyden muodot ilmenevät ja vaikuttavat eri eläinlajien kohdalla eri tavoin. Esimerkiksi lemmikkieläimet saavat osakseen paljon julkista näkyvyyttä, mutta he kuuluvat silti yksityiselämän piiriin (O’Sullivan 2011, 105).

⁵ Ympäristöllä tarkoitan subjektia ympäröivää aineellista ja aineetonta maailmaa, kuten subjektin kehoa tietyissä paikassa ja subjektin sosiaalisia suhteita, jotka muodostavat ainutlaatuisen kokonaisuuden.

2020, 214–216). Pohdin, millä tavoin Gustafsson tuo romaanissaan esiin yhteiskunnan lajistisia⁶ rakenteita, kuten kielellisiä erotteluja. Lähestyn kysymystä nimeämisen, eli kielen, sekä romaanissa toistuvan sydänmotiivin kautta. Tarkastelen, miten nimeämisen problematiikan ja sydänmotiivin tuottamat merkitykset kietoutuvat ja kietovat eri lajit yhteen sekä kritisoivat ja purkavat ihminen–eläin-dualismia. Kyseinen dualismi erottaa ihmiset ja muut eläimet toisistaan niin, että ihminen asettuu olettamassaan erityisyydessä ja paremmuudessa muiden eläinten vastakohtaksi (Aaltola 2013, 12).

Tutkielmani laajempi teoreettinen kehys on ekofeminismissä ja kriittisessä eläintutkimuksessa, jonka työväliseksi eläinten representaatioita kirjallisuudessa kriittisesti tarkasteleva huolenpidon estetiikka on kehitetty (ks. Donovan 2016, viii, 1). Ekofeminismi kyseenalaistaa ja vastustaa länsimaista dualistista ajattelua, josta esimerkki on jo mainittu ihminen–eläin-dualismi. Ihminen–eläin-dualismi pohjautuu kulttuurin ja luonnon sekä miehen ja naisen kahtiajakoihin, joissa nainen yhdistetään luontoon. Siinä nainen, eläin ja luonto ovat alisteisessa asemassa mieheen, ihmiseen ja kulttuuriin nähden. Ekofeminismissä painotetaan yleispätevien olettamusten sijaan yksilöiden ja ilmiöiden suhteisuutta. (Adams & Gruen 2022, 1–6.) Ekofeminismi on siis käytännössä sisäänrakennettu huolenpidon estetiikkaan, joka hylkää erityisestä ja emotionaalisesta etäännyttävän kantilaisen estetiikan ja etiikan väitteet ja ihanteet. Niistä esimerkki on käsitys, jonka mukaan taiteilijan tulisi hallita ja parannella ”elotonta” luontoa estetiikan yleisten oppien mukaisesti. (Ks. Donovan 2016, 15.)

Ekofeminismiin limittyvä kriittinen eläintutkimus on arvositoutunutta eläintutkimusta, jonka yleisenä tavoitteena on ”purkaa monia länsimaista tiedettä rajoittaneita oletuksia, joihin lukeutuvat esimerkiksi dualismi, hierarkkisuus ja vahva objektiivisuus” (Aaltola & Wahlberg 2020, 10). Huolenpidon estetiikan tavoin kriittisessä eläintutkimuksessa suhtaudutaan toisenlajisiin eläimiin todellisina eläiminä sen sijaan, että heitä käytettäisiin esimerkiksi ihmisistä kertovina kirjallisina keinoina (ks. Kordecki 2023, 284; ks. myös Donovan 2016, 111). Suuntauksessa korostuu monitieteisyys, toisenlajisten eläinten hyväksikäytön vastustaminen sekä kriittinen ja kielteinen suhtautuminen lajismiin (Ääri 2023, 27–28).

⁶ Lajismilla tarkoitetaan sitä, että ihminen kohtelee erilaisia eläimiä eri tavoin ihmisen eläinlajille määrittämän arvon ja käyttötarkoituksen perusteella. Lajismi jakaa eläinlajit meihin ja muihin: jokin eläinlaji voi esimerkiksi olla perheenjäsen ja jokin toinen eläinlaji taas kasvatetaan syötäväksi. (Ääri 2023, 27.) Kriittistä eläintutkimusta kritisoinut akateemikko Billy-Ray Belcourt (2014) pitää antroposentrismia, eli eurooppalaisten kolonisoijien näkökulmasta määriteltyä ihmiskeskeisyyttä, keskeisenä osana muun muassa lajismia, rasismia, kapitalismia ja asuttajakolonialismia. Hän liittää antroposentrismiin valkoisten uudisasukkaiden käsitykseen ylemmyydestään. Toisenlajisten eläinten kohdalla siis hänen mukaansa käytetään samaa kolonialistista logiikkaa kuin alkuperäiskansojen sorrossa, eikä eläinetiikka voi perustua tämän logiikan varaan.

2 Epikuroksen matka omaisuudesta kumppaniksi

2.1 Epikuros omaisuutena?

Urbanisoituneissa nyky-yhteiskunnissa toisenlaiset eläimet ovat usein ihmisen näkymättömissä, ja näkyvimpiä toisenlaisia eläimiä ovat yleensä lemmikkieläimet (O’Sullivan 2011, 2). Gustafssonin romaanissa näkyvyyttä saa erityisesti antiikin ajan filosofin mukaan nimetty Epikuros-koira. Epikuros on sekoitus rotukoiraa, rajoja rikkovaa aktiivista toimijaa ja päähenkilön maailmankuvan ravisuttajaa. Jo Epikuroksen koiruus johdattelee näkemään hänet, koska koira kutsutaan ihmisen parhaaksi ystäväksi, mutta myös hänelle valittu nimi korostaa ystävyyttä. Vaikka epikurolaisuudessa tavoitellaan yksilökeskeisesti nautintoa ja mielenrauhaa, syntyy suurin mielenrauha ystävyysverkostosta, jossa toisia autetaan tarpeen tullen (O’Keefe 2014, 4). Ystävyden merkitys on kuitenkin ihmisen ja koiran suhteessa häilyvä, sillä toisin kuin ihmisystävälle koiraystäväälle suhde ei välttämättä ole vapaaehtoinen tai tasavertainen. Suhteessa ihminen on omistaja ja koira omistettava. Näkyvyys ja subjektiivisuus eivät siis automaattisesti kulje käsi kädessä, mikä romaanissa näkyy hyvin selkeästi Epikuroksen rotukoiruudessa ja omaisuutena olemisessä. Huolenpidon estetiikassa toisenlaisista eläimiä esineellistävät käytänteet onkin tehtävä näkyviksi ja niitä on vastustettava häntä kuunnellen (Donovan 2016, 98).

Rotukoirana Epikuros on ihmisten silmissä lähtökohtaisesti arvostettu, vaikkakin subjektin ulkopuolisista syistä. Rotukoirasta on maksettu suurehko summa rahaa, hänellä on potentiaalisesti vaikuttava sukupuu ja häneltä odotetaan rotukuvausta vastaavia ominaisuuksia ja käytöstä. Edellä mainittu vastaa Aaltolan (2023, 67) käsitystä siitä, että kulutusyhteiskunnassa moni ajattelee ”eläimen todella olevan pelkkä vakuuipakattu kulutushyödyke ja juuri sopivilla ominaisuuksilla varustettu lemmikki, jonka voi valita tuotekatalogista”. Koirarotupuhe ja koiran tuotteistaminen ovat luonnollistettuja, joten niiden esineellistävä vaikutus jää päähenkilön naapurilta, Epikuroksen omistajalta, huomaamatta. Näennäistä eettistä harkintaansa painottaakseen naapuri kertoo ”rodun kestävyuden olleen merkittävä valintakriteeri” (METK 20), sillä rodulla ei hänen mukaansa ole jalostuksesta johtuvia terveysongelmia. Hetken aikaa vaikuttaa siltä, että naapuri on kiinnostunut koiransa hyvinvoinnista. Pian naapuri kuitenkin päähenkilön näkökulmasta kerrottuna ”selittää jotain paskaa siitä, miten hankalia rescue-koirat voivat olla ja miten tärkeää on, että pentu kasvaa

kaupunkielämään” (METK 20). Päähenkilön huomautettua perheen aikuisten pitkistä työpäivistä naapuri sanoo: ”Normaali arki ja näin. Kasvattajan mukaan pärjää yksin. Ei ole haukkuva rotu.” (METK 21.)

Yksilöihin tutustumatta naapuri toisintaa kielteisiä ja vinoutuneita käsityksiä rescue-koirista sekä olettaa ihmisen jalostaman rotukoiran pennun olevan vaivatta muokattavissa. Hän painottaa ihmisen etua: koiran on oltava täysin ihmisen päätösvallan alaisena. Hän myös haaveilee kahvista koirapuistossa ja äänikirjojen kuuntelusta Töölönlahden-lenkeillä, mutta haaveisiin ei sisälly vuorovaikutus tai läsnäolo koiran kanssa. Näin kertoja viestittää lukijalle, että naapurin perheessä on ennen Epikurosta puhuttu toivotuista koiraroduista kuin esineistä, mutta kokonaisuutta tai koira yksilönä ei perheessä ole juurikaan mietitty: yksilöön kohdistetaan odotuksia tätä kuulematta, vaikka ne olisivat ristiriidassa myös tämän laji- tai rotutyypillisten tarpeiden kanssa. Tämä korostaa niin päähenkilölle kuin lukijallekin sitä, että näkyvyydestään huolimatta toisenlainen eläin subjektina sivuutetaan. Epikuroksen sivuuttaminen ja pentuus kuitenkin aiheuttavat naapurille haasteita, kuten vaikeuksia muiden ihmisten kanssa: ”Työhuoneella kollegat valittaa. Koira aiheuttaa häiriötä. Vaikea keskittyä.” (METK 30.) Hänen haavekuvansa rotukoiran omistajuudesta ei toteudu, vaikka hän koettaa käyttää omistajuuden tuomaa valtaansa ja vie Epikuroksen eläinlääkärille kastraatioon tätä hillitäkseen.

Ennen tietoa Epikuroksen kastraatiosta päähenkilö näkee unta korkeajalkaisesta koirasta, jonka nimi on Dauphine. Dauphine haluaa jäädä päähenkilön luokse, eikä palata enää omistajalleen. Päähenkilö kuitenkin selittää koiralle, että syyllistyisi omaisuusrikokseen ”mikä tässä tapauksessa on huomattava: onhan koira kalliin oloinen ja kognitiivisilta kyvyiltään yliverlainen” (METK 153). Hänen mukaansa omaisuudella on oltava omistaja ja vain omistajilla on oikeuksia, mikä on ehdotonta: ”Se on järjestys. Se on määrätty. Sitä ei voi muuttaa.” (METK 153.) Länsimaisessa ajattelussa on läpi historian uskottu, että järki on vain ihmisen ominaisuus, minkä vuoksi toisenlajiset eläimet on suljettu moraalin ulkopuolelle. Vaikka moraalit ja oikeusjärjestelmä ovat toisistaan erillisiä, vaikuttavat moraaliset kysymykset lainsäädäntöön. (Wahlberg ym. 2024, 8, 13–14.) Dauphinen yliveritaiset kognitiiviset kyvyt viittaavat hänen olevan järjellinen, rationaalinen olento, mutta länsimaisiin dualismeihin nojaava ajatusjärjestelmä on hänelle epätydyttävä ratkaisu, kuten päähenkilö huomaa: ”Koira kävelee ylitseni, lävitseni. Kuin olisin valoa tai usvaa, sirottunutta.” (METK 153.)

Tulevaa enteilevä Dauphine rinnastuu huolettomaan Epikurokseen, sillä seuraavana aamuna päähenkilö saa järkytyksekseen kuulla, että Epikuros on kastroidu. Päähenkilölle se tarkoittaa Epikuroksen kehollisen itsemääräämisoikeuden rikkomista. Hän ”varastaa” Epikuroksen ja pohtii:

Minä olen koiravaras. Rotukoira vertautuu arvoltaan tietokoneeseen tai polkupyörään.

Erotilanteessa koira tulisi jakaa kuten muukin omaisuus. Tuomarille selitetään, että eikä kun koira on perheenjäsen. Höpönlöpön, hän vastaa. Perheenjäsenä ette voi halutessanne tappaa. Ette voi määrätä hänen lisääntymisestään ettekä voi mielivaltaisesti pitää häntä vankeudessa.

Rikokseni on jokaisen ajattelevan ihmisen mielestä pahempi kuin jos olisin varastanut jotain, mikä on aidosti eikä vain sopimusteknisesti esine. Ja vielä pahempi se on siksi, että varastin koiran, jonka nimen tiedän. En yleiskoira. Erityiskoiran. (METK 161.)

Paradoksaalista ironisen purevassa katkelmassa on, että ihmisen perheenjäsenenä pidetty koira on näkyvän (filosofisen) subjektin asemastaan huolimatta lainsäädännössä jotain, mitä voi omistaa. Samaan aikaan katkelma nostaa näkyviin sen, miten puhe ”perheenjäsenestä” toimii ihmisen valta-asemaa häivyttävänä tekijänä, vaikka koiralle voidaan lain silmissä tehdä monia sellaisia asioita, joita ihmisperheenjäsenelle ei voida tehdä. Erityiskoiruudessa korostuu myös se, että ”varkaus” on erityisen tuomittava siksi, että päähenkilöllä on tunneside koiraan. Päähenkilö voi kuitenkin olla varas vain siinä tapauksessa, että Epikurosta pidetään omaisuutena – ei perheenjäsenenä. Naapuri on tuonut Epikuroksen päähenkilölle hoitoon, ja Epikuros lähtee hänelle läheisen päähenkilön matkaan vapaaehtoisesti.

Sekä Dauphinea koskevat katkelmat että koiravarkauspohdinta osoittavat asennemuutosta ja kutsuvat lukijaa punnitsemaan moraalikäsitystään: Onko varkauden sijaan moraalisesti epäilyttävää toisintaa jakoa omistajaan ja omaisuuteen? Kenen ehdoilla näkyväkin subjekti toimii, ja miksi subjektin tulee olla näkyvä, lähempänä tietystä positiosta määriteltyä ihmistä, ollakseen arvokas? Seuraavaksi pohdinkin, mitä romaanissa tapahtuu, kun koiran aistikulma otetaan vuorovaikutuksessa ja päätöksenteossa huomioon.

2.2 Epikuros subjektina

Feministiseen hoivan etiikkaan perustuva huolenpidon estetiikka korostaa rationaalisen etäännyttämisen tai kantilaisten universaalien oikeuksien, velvollisuuksien ja sääntöjen sijaan huolenpitoa, tunteita ja subjektien välisiä suhteita estetiikan ja eettisen harkinnan perustana (Donovan 2016, 1–11). Se, onko Epikuros ihmisen mielestä rationaalinen tai aktiivinen toimija vai ei, ei ole feministisen hoivan etiikan mukaisessa morali- tai subjektikäsitelyssä

olennaista. Olennaista on, että hän on ainutlaatuinen olento, joka voi kärsiä ja tuntea, minkä vuoksi hänet on otettava moraalisesti huomioon. Tunteet, kuten sympatia ja empatia, mahdollistavat hänen näkemisensä subjektina, jolla on moraalistatus. Vaikka ihminen ei kokisi sympatiata toista olentoa kohtaan, on tätä kuunneltava. Näin moraalisesti oikeat ja väärät teot määräytyvät tilannekohtaisesti subjektien välisessä vuorovaikutuksessa. (Ks. Donovan 2022, 55–56.)

Huolenpidon estetiikassa keskeistä on, että toisenlaiset eläimet nähdään subjekteina erityisine elämäntarinoineen, jolloin heistä on myös mahdollista huomata jotain sellaista, mikä muuten jäisi näkymättömiin. Ainutlaatuisena olentona subjekti rakentuu suhteessa ainutlaatuiseen ruumiillisuuteensa sekä sosiaaliseen, paikalliseen ja ajalliseen kontekstiinsa. (Donovan 2016, 7, 38, 73.) On siis tärkeää, että Epikuros ei romaanissa jää näkymättömäksi tuotteeksi. Osaltaan Epikuroksen kehitykseen omaisuudesta subjektiksi vaikuttaa hänen aktiivisuutensa. Epikuros ei nimittäin rotukoivuudesta ja pentuudesta huolimatta taivu noudattamaan hänelle ennalta määrättyä roolia, mikä hämmästyttää päähenkilöäkin. Epikuroksen jahdattua koirapuistossa dalmatilaisnarttua päähenkilön estelyistä huolimatta päähenkilö ajattelee: ”Olen loukkaantunut. Pettynytkin ehkä. Koira on paljastunut oman tahdon haltijaksi. Tahdon, jota minä en hallitse. Tunnen itseni pikkumaiseksi, typeräksi. Ihmiseksi.” (METK 36.) Näiden lyhyiden toteamusten myötä tahto osoittautuu ihmisen ja koiran jaetuksi ominaisuudeksi eikä vain ihmisen erityispiirteeksi.

Epikuros hätkähdyttää päähenkilöä itsepäisyytensä lisäksi myötätuntoisuudellaan. Vietyään Epikuroksen hoidosta takaisin naapurilleen päähenkilö ajattelee:

Minun piti kertoa, miten viisaasti Epikuros jäi kävelyllä odottamaan vanhempaa pariskuntaa, tuijotti rouvahenkilöä silmiin ja heilutti häntää. Nainen silitti Epikurosta pitkään. Kertoi itkien, että heidän koiransa oli kuollut hiljattain.

Mistä sinä tiesit? kysyin.

Kyse on vain ajatusten lukemisesta, narttu.

Mutta ajatukset ovat aivojen sisällä kuin ilma lukkojen takana.

Ajatukset ovat ilmeisiä kuin haju. (METK 60.)

Katkelma on antropomorffisoivakin, koska koira ei osaa puhua ihmiskieltä, mutta se on myös seurausta toisenlaiselle eläimelle altistumisesta ja voi kokonaisuudessaan tarkoittaa kommunikointia jonkin muun kuin ihmiskielen avulla. Kommunikaatio on kuitenkin kielellistetty, mikä viittaa ajatukseen, että ihmisellä on velvollisuus tuoda esille toisenlaisen eläimen aistikulma (Donovan 2016, 98). Koiralle hajujaisti ja sen koiralle kemiallisessa kommunikaatiossa tuottama informaatio ovat tärkeitä ympäristön hahmottamisessa. Koiran ja

ihmisen suhteessa pitää myös paikkansa, että koirat ymmärtävät ihmisen visuaalisia eleitä mutta pystyvät lisäksi tunnistamaan ihmisen tunnetiloja hajuaistinsa avulla. (Kokocińska-Kusiak ym. 2021, 1, 12.) Kuten romaanin katkelmasta käy ilmi, viestiminen ja yhteisymmärrys eivät vaadi yhteistä ihmiskieltä ollakseen syvästi koskettavia. Katkelmassa Epikuros ymmärsi ja osasi lohduttaa tuntematonta ihmistä tavalla, joka oli tälle tärkeä.

Käsitys koiran tahdosta laajeneekin pian käsitykseksi koirasta mielellisenä olentona, sillä romaanissa päähenkilölle käy vastaavalla tavalla kuin filosofi Jacques Derridalle. Derridan (2019) tapauksessa oikean kissan katse saa hänet kyseenalaistamaan muun muassa ihminen-eläin-dualismin. Alastomuus kissan katseen edessä havahduttaa hänet näkemään kissan subjektina, jolla on oma aistikulmansa ja jota subjektina määrittää ”korvaamaton ainutkertaisuus” (Derrida 2019, 25). Päähenkilö havahtuu Epikuroksen viisaaseen katseeseen ja kuiskaa kollegalleen Antille: ”Ne on aina nähneet meidät. Tienneet. Todistaneet. Niillä on katse ja näkökulma. Tai siis olenhan mä sen tiennyt. Mutta en ole käsittänyt.” (METK 72.) Derridaan viittaava havainto ei ole Antille uusi, vaan hän toteaa, että ”useimmat ihmiset eivät hahmota edes sitä, että heidän omilla lajikumppaneillaan on katse ja näkökulma” (METK 72). Antti kuitenkin lisää: ”Tai no. Lähinnä ehkä valkoiset miehet.” (METK 72.) Huomio osoittaa muun muassa lajismin ja rasismin yhteenkietoutuneisuuden. Euroopan valistuksen ajalta peräisin oleva humanistinen käsitys ihmisestä asetti universaaliksi ihmisideaaliksi valkoisen eurooppalaisen miehen. Tämän ihmisideaalin ulkopuolelle jääviä on pidetty vähemmän arvokkaina toisina, mikä näkyy edelleen muun muassa rodullistettuihin ihmisiin ja toisenlajisiin eläimiin kohdistuvana väkivaltana. (Ks. Braidotti 2021, 106–107.)

Päähenkilölle Derridan sanoman sisäistäminen on kuitenkin mullistava kokemus, kuten sitaatin katkonaisuus osoittaa. Epikuroksen viisas katse ja hänen tietoisuutensa puolestaan saa päähenkilön arvioimaan ihmisyyttään ja suhdettaan muihin eläimiin uudelleen yhdessä Epikuroksen kanssa. Kun Epikuros päähenkilön seurassa vapautuu omistussuhteesta, subjekti-objekti-asetelman korvaa epähierarkkinen jatkuvuus subjektien välillä (ks. esim. Donovan 2016, 10). Tämä tapa hahmottaa suhteita toisenlajisen eläimen ja ihmisen välillä ”kunnioittaa toisten olentojen elämää ja henkeä (’sinuutta’) sekä ymmärtää, että ne ja me olemme osa samaa yhtenäisen kentän jatkumoa” (Donovan 2013, 203).

Päähenkilön suhtautuminen Epikurokseen vastaa huolenpidon estetiikan tavoitetta kohdata toinen subjekti ”kunnioituksella, huolenpidolla ja toista aktiivisesti kuunnellen” (Ääri 2020, 145). Valloittamisen sijaan päähenkilö on utelias tutustumaan Epikuroksen maailmaan tämän

ehdoilla, jolloin Epikuroksen ulkokuoren alta paljastuu innokas, ystävällinen, tarkkaavainen ja viisas subjekti. Epikuroksen kiskottua päähenkilön mukaansa lenkkeilemään ja ihmettelemään ympäristöönsä tämä ajattelee: ”Kumppani vie minua, hänen halunsa elää ja aistia jokainen merkityksellinen viesti, jonka joku on jättänyt – joka paljastaa olemisen luonteesta vielä löytymättömän säikeen.” (METK 76.) Sanavalinta ”kumppani” korostaa tasavertaisuutta, vastavuoroisuutta ja arvostusta, jota päähenkilö kokee Epikurosta kohtaan. ”Kumppani” viittaa lisäksi siihen, että päähenkilö ymmärtää koiran ihmisen kumppanuuslajina.

Teoreetikko Donna Harawayn (2008) käsite kumppanuuslaji (engl. *companion species*) tuo katkelmaan ja romaaniin kokonaisuudessaan lisäkerroksen. Kumppanuuslajeilla Haraway (2008, 15–19) viittaa siihen, että eri lajit muovaavat ja täydentävät toisiaan moninaisin tavoin. Hänen mukaansa kumppanuuslajit ovat riippuvaisia toisistaan, kietoutuneina samaan verkkoon, ja rakentuvat sidoksissa toisiinsa – usein väkivaltaisesti. Ilman toista lajia toinen ei olisi muovautunut nykyisen kaltaiseksi.

Romaanissa kumppanuuslajius näkyy päähenkilön kunnioituksena ja tarkkaavaisuutena toisenlajisia eläimiä ja heidän erityistä olemistaan kohtaan mutta myös sen varjopuolina, kuten tuotantoeläinten kohtaamana väkivaltana, johon palaan myöhemmin.

Kumppanuuslajien kohtaamisen aiheuttaman muutoksen päähenkilön ajattelussa voi havaita romaanin edetessä. Epikuroksen koiruuden kunnioittamisen kannalta keskeistä edellisen kappaleen katkelmassa on päähenkilön asennoituminen ja tapa, jolla koiran hajuaistia kuvataan. Hajuaistin avulla koirat tunnistavat yksilöitä⁷, oppivat ja viestivät niin suorassa vuorovaikutuksessa esimerkiksi yksilöä haistellen kuin epäsuorastikin esimerkiksi virtsaamalla (Kokocińska-Kusiak ym. 2021, 1, 7–8), mihin romaanin katkelmassa mainittu jonkun jättämä ”merkityksellinen viesti” viittaa. Päähenkilö osoittaa ymmärtävänsä toisen olennon erityisyyttä ja aistikulmaa, joka eroaa siitä, miten hän ihmisenä ja yksilönä havainnoi maailmaa. Koska päähenkilö ei arvota omaa havainnointitapaansa paremmaksi kuin Epikuroksen, Epikuros saa päätösvaltaa ja mahdollisuuden kukoistaa näkyvänä subjektina.

⁷ Osittain tämän vuoksi päähenkilö on erityisen järkyttynyt Epikuroksen kastaatiosta. Hän ajattelee, että ”[k]oirat eivät enää tunnista Epikurosta, hänen sormenjälkensä, persoonansa, henkilökohtainen tuoksunsa, on muuttunut” (METK 155).

3 Näkymättömät toisenlajiset eläimet ja rakkaus

3.1 Sydämenmuotoinen kuvio

Toisenlajisen eläimen korkea näkyvyys on yhteydessä siihen, että ihminen pitää hänen hyvinvointiaan tärkeänä, mikä näkyy myös eri eläinlajeja koskevassa lainsäädännössä (O’Sullivan 2011, 3). Samaankin lajiin kuuluvilla yksilöillä voi lainsäädännössä olla toisistaan poikkeava asema: esimerkiksi tutkimuskäytössä olevan koiran asema on heikompi kuin lemmikkikoiran (Wahlberg ym. 2024, 1–2). Näkyvien ja näkymättömien toisenlajisten eläinsubjektien välinen ambivalenssi on toistuvasti esillä Gustafssonin romaanissa, jossa nimetyt, eli näkyvät, ja nimeämättömät, eli näkymättömät, eläimet ovat hyvin erilaisessa asemassa keskenään: ”Koiralla on nimi ja hän on niin ollen kuolevainen. Ainoastaan nimetyillä on oikeus kuolemaan. Nimeämättömät vain lakkaavat olemasta, katoavat maailmasta eikä kukaan muista.” (METK 20.) Katkelma on kuin suora viittaus Derridan (2019, 37–38) pohdintaan filosofi Walter Benjaminin käsityksestä, jonka mukaan nimen saaminen johtaa luonnon surumielisyyteen ja mykkyyteen. Käsityksessä nimeäjä, ihminen, on hierarkiassa nimettyä, luontoa, korkeammalla, ja nimi tekee nimetyn tietoiseksi kuolevaisuudestaan – mutta nimi myös mahdollistaa muistetuksi tulemisen.

Derrida (2019, 53) kuitenkin vie ajatusta nimeämisestä pidemmälle, sillä hän väittää ihmisen käyttävän väkivaltaa pitäessään oikeutenaan sulkea ”suunnattoman määrän eläviä olentoja yhden ainoan käsitteen muodostamaan aitaukseen: Eläin, he sanovat”. Eläimeksi nimetyltä viedään hänen mukaansa oikeus kieleen ja vastaamiseen, eli oikeastaan aistikulmaan. Aaltola (2013, 12) puolestaan kirjoittaa, että ”[u]skomus, että eläin on ’vain eläin’ on perusta, joka mahdollistaa [toisenlajisten eläinten] ennennäkemättömän laajamittaisen käytön, kymmenien miljardien nisäkkäiden, lintujen ja kalojen vuosittaisen hyödyntämisen silkkana resurssina”. Romaanin katkelmasta on siis havaittavissa kaksoismerkitys, sillä erisnimi johtaa subjektiuteen ja muistetuksi tulemiseen kuoleman jälkeenkin, kun taas yleisnimi johtaa näkymättömyyteen subjektina ja unohdetuksi tulemiseen. Toisaalta juuri yleisnimen määritelmä vaikuttaa siihen, miten ihminen suhtautuu yleisnimen saaneeseen, ja siihen, annetaanko yleisnimen saaneelle erisnimeä ja näin mahdollisuutta toteuttaa subjektiuttaan.

Romaanin katkelmassa nimen saanut lemmikkikoira on Epikuros. Siinä arvostettuina olentoina nimetyt, tässä yhteydessä lemmikkieläimet, saavat oikeuden kuolemaan sekä tulla

muistetuiksi ja surruiksi, kun taas nimeämättömille, tässä yhteydessä tuotantoeläimille, jää osakseen loppuuntuomittu elämätön elämä. Kielellisesti loppuuntuomitulla elämättömällä elämällä väitöskirjatutkija Tiina Ollila (2020, 214, 225) tarkoittaa sitä, että tuotantoeläimeksi luokitellun kuolemasta ei puhuta kuolemisenä, vaan tuotantoeläimen kuolema on ”loppu”, joka jättää piiloon niin eläimen kuoleman kuin hänen elämänsäkin. ”Tuotantoeläin” ei siis ole merkityssisällöltään neutraali sana toisenlaisista eläimistä, vaan se luonnollistaa käsitystä siitä, että nimitystä kantavan eläimen elämä on sidottu kulutushyödykkeenä olemiseen tai sellaiseksi tulemiseen – tai vaihtoehtoisesti häntä pidetään teurasjätteenä. Tältä pohjalta voidaan sanoa, että tuotantoeläimet ovat tuotantoeläimiksi nimettyinä ja subjekteiksi nimeämättöminä – eli käytännössä näkymättöminä – tuomittuja unohdukseen.

Romaanissaan Gustafsson rakentaa siltaa tuotantoeläimeksi luokitellun subjektin näkymättömyyden ja näkyvyyden välille nimeämiseen liittyvän problematiikan lisäksi muun muassa sydänmotiivin avulla. Sydänmotiivia käyttämällä hän rinnastaa eri kategorioihin luokiteltuja toisenlaisia eläimiä. Sydänmotiivi toistuu erityisen huomiota herättävästi myöhemmin käsittelemieni sikojen yhteydessä, mutta se yhdistää myös koiraeläimiä. Päähenkilön mukaan ”[k]esyntyessä koiraeläimiin piirtyy täpliä ja läiskiä” (METK 29). Tämä enteilee sydänmotiivin hyödyntämistä kaunokirjallisenä keinona, joka kietoo Epikuroksen ja turkistarhan ketun yhteen: Epikuroksella on ”[s]ydämenmuotoinen laikku kyljessä” (METK 87) ja turkistarhan ketulla on ”[k]yljessä sydämenmuotoinen läiskä” (METK 175). Ennen sydänläiskäisen ketun kohtaamista päähenkilö myös kuvittelee turkistarhan kettujen tilalle Epikuroksen.

Epikuroksen ja ketun yhdistävä sydämenmuotoinen kuvio on erityisen hätkähdyttävä sen vuoksi, että maininnat niistä ovat melko huomaamattomat. Mainintojen välissä on melkein yhdeksänkymmentä sivua tekstiä, minkä lisäksi kyse on ”vain” arkipäiväisestä laikusta tai läiskästä. Epikuroksen sydänlaikku mainitaan ohimennen puhelussa, jonka päähenkilö käy äitinsä kanssa. Ketun kohtaaminen salakuvauskeikalla sen sijaan korostuu äärimmäisen kärsimyksen kuvauksena:

Kettu on juuttunut sellinsä salpaan. Pystysuuntainen metallipuikko on lävistänyt posken ja silmän. Selkä on kyyristynyt kivusta. Häntä painautunut jalkojen väliin, huomaa sen kipristyneen rullalle. Kyljessä sydämenmuotoinen läiskä.

Eläin on aivan hiljaa, katsoo jäljelle jääneellä silmällään ylös meihin. Ei peloissaan, ei anoen. Luovuttaneena. (METK 175.)

Katkelman kettu ei ole passiivinen siksi, että hänellä ei olisi potentiaalia muuhun. Hän ei puhu sanoin eikä liiku, koska hänet on tuotantoeläimenä tuomittu mykkyyteen, joka koskee hänen mahdollisuuksiaan elää ja ilmaista itseään. Hänen elämänpiirinsä on fyysisesti rajattu häkkiin, jonka vähimmäispinta-alaksi on turkiseläimenä pidettävän täysikasvuisen ketun tapauksessa Suomen lainsäädännössä säädetty 0,8 neliometriä (ks. Valtioneuvoston asetus turkiseläinten suojelusta 1084/2011, Liite 1). Ketun kipua ja toivottomuutta tihkuva kehonkieli vastaa äännettömyydestään huolimatta huutoa.

Kettu on kohtaamisessa kokeva subjekti, jonka kärsimystä päähenkilö koettaa lievittää edes hiukan: ”Häkkiä ei saa auki, koska kasvot ovat takertuneet lukitussysteemiin. Työnnän sormet verkon raoista, iho raapiutuu kaltereihin kovettuneeseen ripulipaskan näköiseen rehuun.

Minun on nostettava naalin päätä reilusti ylemmäs, jotta haan ote heltiää.” (METK 175.)

Katkelmassa ketun kärsimystä ei kuvata ylevästi eikä emotionaalisesti etäännyttävällä tavalla, vaan päähenkilön koko myötätuntoinen tarkkaavaisuus kohdistuu juuri katkelman kettuyksilöön. Päähenkilö kokee myötätuntoa ja järkytystä ketun kärsimyksestä, ja kerronta kutsuu lukijan tuntemaan samoja tunteita kettua kohtaan muun muassa siten, että kettu rinnastetaan lukijalle jo tutuksi tulleeseen Epikurokseen. Ketun kokema rakenteellinen väkivalta on kuvattu ketun aistikulmasta, jota päähenkilö todistaa myötätuntoisesti ja välittävästi, mikä on huolenpidon estetiikalle keskeinen lähtökohta väkivaltaa kuvattaessa (Donovan 2016, 188–189). Päähenkilö ei myöskään pidä itseään sankarina, eli hän ei nosta ihmistä kerronnan keskiöön. Hän kokee jättäneensä ketun kuolemaan. Päähenkilö noudatti lainsäädäntöä, joka on hänen mielestään riittämätön ja joka lisäksi mahdollistaa kettujen pitämisen turkiseläiminä (ks. Valtioneuvoston asetus turkiseläinten suojelusta 1084/2011 § 2).

Sydänmotiivin lisäksi Epikuros ja päähenkilö rinnastuvat turkistarhan kettuihin heti romaanin alussa, jossa päähenkilö pitää Epikurosta rikoskumppaninaan Epikuroksen varastamisessa:

”Olemme pakomatalla, minä ja hän. Kun tarhoilta karanneet ketut ja minkit,

etsintäkuulutettuna, *dead or alive*.” (METK 7.) Vaikka esimerkiksi filosofi Lori Gruen (2022,

164) Gustafssonin romaanin päähenkilön tavoin käsittää lemmikkieläimet vankeina, jotka pakotetaan noudattamaan ihmisten kulttuurisia tapoja, on otettava huomioon, että

Epikuroksen ”vankeus” on hyvin toisenlaista kuin päähenkilön kohtaaman ketun. Tämä ei

tarkoita sitä, että koirat eivät kohtaisi väkivaltaa tai että päähenkilö väheksyisi koirien

kohtaamaa väkivaltaa. Epikuroksen ja ketun rinnastaminen ihmisen jalostamina koiraeläiminä

kuitenkin korostaa kielen asemaa ihmisen todellisuuden tuottajana, sillä heidän näkyvyytensä

ja asemansa yhteiskunnassa poikkeavat toisistaan merkittävästi.

Romaanissa päähenkilön työpaikan julkaisema video suojelukoiran väkivaltaisesta kohtelusta puhututtaa, koska päähenkilön mukaan ”koirat herättävät suuressa yleisössä eniten moraalista huolta” (METK 39). Tuotantoeläinten kärsimys sen sijaan ei hänen mukaansa kiinnosta mediaa, koska media viestittää, että ”[u]utisarvoa ei ole, sisältö kun on yhä vaan sitä samaa” (METK 40). Vaihtoehtoisesti tuotantoeläin jää romaanissa kuvatussa uutisoinnissa näkymättömiin. Kun päähenkilön tuleva seurustelukumppani Esko kutsuu häntä kettutyttöksi, hän hymyilee mutta alkaa mielessään muistella 14-vuotiaana televisiosta näkemäänsä uutiskuvia turkistarhalta, jonka häkkien ovet kaksi nuorta naista olivat käyneet avaamassa. Päähenkilö muistaa uskoneensa, että ”[t]urkistarhauksen olemassaolon täytyi olla erehdys. Sitä ei ollut kielletty, koska kukaan ei tajunnut, että sitä yhä tapahtui. Nyt totuus valkeni. Ihmiset vaatisivat muutosta.” (METK 26.) Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan päähenkilön mukaan turkistarhaaja esitettiin uhrina ja naiset terroristeina, joita nimiteltiin vähättelevään sävyyn myös kettutyttöiksi.

Päähenkilölle kettutyttö on kuitenkin kunnianimi, jossa ”kohtaa kaksi parasta asiaa” (METK 26). Sydänmotiivin tavoin kettutyttöys yhdistää hänet, Epikuroksen ja turkistarhan ketun monimerkityksisin sitein. Kettutyttönä hän on eläinoikeusaktivisti, eläin ja nainen, eli eräänlainen hybridi. Luvussa käsittelemäni nimeämisen problematiikka vie tämän siteen kautta lukijan huomion päähenkilöön nimettömyyteen. Katson, että päähenkilön erisnimettömyys ja yleisnimi kettutyttö ovat kirjailijan keinoja häivyttää ihminen taustalle, eläimeksi muiden joukkoon, mikä tuo toisenlaiset eläimet kertomuksen keskiöön. Hierarkia ikään kuin käännetään pääläelleen, toisinkirjoitetaan: päähenkilö, kielellinen konstruktio ja ihminen, on välineellistetty toisenlajisten eläinten aistikulman esille tuomiseksi sen sijaan, että toisenlajiset eläimet pelkistettäisiin ainoastaan hänestä kertoviksi kirjallisiksi keinoiksi.

3.2 Siansydän, sian sydän ja sialle sykkivä sydän

Kahden koiraeläimen toisistaan merkittävästi eroavat kohtalot yhteen kietova sydänmotiivi yhdistää toisen koiraeläimistä myös sikoihin. Suomessa sika käsitetään usein tuotantoeläimenä, jota kasvatetaan muun muassa lihaksi. Kuten olen jo aiemmin todennut, tuotantoeläimet jäävät lemmikkieläimiä herkemmin näkymättömiin subjekteina: he jäävät katseilta piiloon tai heistä tulee poissaolevia viittauskohteita ruokakaupan hyllyille. Poissaoleva viittauskohde on tässä yhteydessä suomennos feministi Carol J. Adamsin (2015, 20–21) käsitteestä *absent referent*, joka viittaa prosessiin, jossa toisenlajisesta eläimestä tulee

näkymätön. Näin tapahtuu muun muassa silloin, kun tapetusta eläimestä puhutaan ruokana sen sijaan, että hänestä puhuttaisiin eläimenä. Tästä esimerkki on tilanne, jossa päähenkilö havainnoi tuntemattoman henkilön syömistä: ”Joku ahmaisee possuwrapin kuin kyse ei olisi elämästä ja kuolemasta.” (METK 196). Päähenkilö näkee ”possuwrapissä” sian, mutta syöjälle sika on kuolleena ja prosessoituna näkymätön.

Epikuroksen kanssa päähenkilö on tilanteessa, jossa tämän on tietoisesti osallistuttava tuotantoeläimen näkymättömäksi, poissaolevaksi viittauskohteeksi tekemiseen. Päähenkilö päätyy Epikurosta ruokkiakseen ostamaan ”kokonaisen siansydämen” (METK 164), jota hän pitää ylikansallisesti tuotettua koiranruokaa eettisempänä valintana. ”Possuwrapiin” verrattuna ”kokonainen siansydän” on huomiota herättävä valinta siksikin, että siansydän ei ole tunnistamattomaksi pilkottua tai jauhettua massaa. Sydän näyttää sydänlihakselta, minkä vuoksi sian kuoleman sivuuttaminen on vaikeampaa. Siansydämen pilkkominen Epikurosta varten on päähenkilölle emotionaalinen ja fyysinen koettelemus:

Puristan saksia. Sydän on voimakas lihas. Oksennus pyrkii kurkkuun, kyneleet silmiin. Sakset nuljahtelevat, liian tylsät. Otan veitsen, se oli tapana pitää terävänä. Sormeni luisuvat elimen liukkaalla pinnalla. Suljen silmät. Veitsi lipsahtaa. Nahan ja lihan alta paistaa valkeaa luu. Puristan sormeaa vessapaperilla samalla kun kaivan kaapeista laastaria, sideharsoa, mitä vain. (METK 165.)

Huolenpidon estetiikan näkökulmasta on mielenkiintoista, että päähenkilön uhritoimitus vaikuttaa pilkkaavan käsitystä väkivaltaan ja uhraukseen liittyvästä ylevyydestä ja katharsiksista. Katharsiksella Aristoteles Donovanin (2016, 194–195) mukaan tarkoitti sitä, että tragedianäytelmän aikana koetut voimakkaat feminiiniset tunteet, kuten sääli ja pelko, johtavat niistä puhdistautumiseen. Tämä puhdistautuminen oli kuitenkin vain eliittiin kuuluvien miesten saavutettavissa. Antiikin Kreikassa naiset eivät myöskään saaneet osallistua eläinuhrien antamiseen, minkä on arveltu liittyvän kuukautisvereen tai synnytykseen (Donovan 2016, 172). Donovanin (2016, 172) mukaan muun muassa Aristoteles on verrannut ensimmäisiä kuukautisia toisenlaisen eläimen juuri vuodatettuun vereen. Veriuhrien on myös ajateltu kytkeytyvän prosessiin, joka erottaa miehen naisesta (Donovan 2016, 173).

Päähenkilön toimintaa katkelmassa ei kuvata ylevänä eikä se johda feminiinisiksi luokitelluista tunteista tai feminiinisuudesta puhdistautumiseen, vaikka uhraaminen herättää päähenkilössä suuria tunteita. Päähenkilön tragikoominen uhritoimitus siansydämen parissa johtaa siihen, että päähenkilö sitoo sormeensa syvän haavan pikkuhousunsuojaan. Jonkinlainen kuukautisvereen viittaava veriuhri on siis annettu, mutta kyseinen uhri sitoo

päähenkilön kuukautissiteen kautta ennemminkin syvemmin kiinni feminiinisyyteen ja siansydämeen, eläimyyteen. Lisäksi Epikuros kieltäytyy syömästä sydäntä, mikä saa päähenkilön taipumaan: ”Uhri on ollut turha. Huomenna käymme ostamassa koiranmakkaraa.” (METK 165.) Päähenkilö on tietoinen, että veganismistaan huolimatta hän osallistuu eläintuotannolle perustuvien yhteiskunnallisten rakenteiden vuoksi toisenlajisten eläinten tappamiseen ja muiden ihmisten epäeettisen kohtelun tukemiseen. Epikuroksenkaan kohdalla hän ei voi valita toisin. Turvakodin pitäjä Charlotte tiivistää ongelman myöhemmin niin, että ”kokonaisuudesta [ei] voi leikkautua irti. Ei vaikka käyttäisi luusahoja, sirkkeleitä ja paloitteluveitsiä.” (METK 202.) Lisäksi epäonnistunut uhritoimitus kyseenalaistaa käsitykset, joiden mukaan eläimyydestä tai feminiinisyydestä voisi eläinuhrin antamalla leikkautua irti, eli puhdistautua ja jalostua joksikin ylevämmäksi. Samalla se kuitenkin kertoo päähenkilön tuskasta, jota hän tuntee yhdessä tuotantoeläinten kanssa: siansydäntä pilkkoessaan hän pilkkoo myös itseään.

Sydänmotiivi kuljettaa lukijaa siansydäimestä elintarvikkeena kohti sian sydäntä elimenä ja sika subjektina. Sian sydämellä on elimenäkin, elintarvikekäytöstä irrotettuna, välineellistä arvoa ihmisille, sillä osaa sioista on geneettisesti muunneltu ihmisten elinsiirtoja varten. Sikoja on ideoitu ”varaosiksi” ihmisille. Esimerkiksi vuonna 2022 sian sydän siirrettiin ensimmäistä kertaa elävälle ihmiselle, joka eli kaksi kuukautta elinsiirron jälkeen. (Sandell 2022.) Tätä koskien päähenkilö miettii: ”Ihminen ja sika muistuttavat toisiaan paljossa. Sikojen sydämiä on harkittu ihmisille varaelimiksi, sikoja eläviksi kuoleviksi elinpankeiksi. Mutta ihmiset ovat jalostaneet sian sydämen kestäväksi niin vähän.” (METK 218.) Päähenkilön suruntäyteinen pohdinta pysähdyttää seuraavan kysymyksen äärelle: Kuka on ”elinpankki”, jonka on kuoltava, jotta ihminen voi elää? Kuka saa elää ja ketä saa surra?

Päähenkilön pohdintaa edeltää Diana-sian sydänkohtaus ja kuolema, jotka päähenkilö turvakodissa ollessaan todistaa. Turvakotiin juuri pelastettu Diana ”vajoaa polvilleen, haukkoo henkeä. Vaaleanpunainen iho ohuen karvan alla sinertyy.” (METK 217.) Päähenkilö ja turvapaikan pitäjän Charlotten seurustelukumppani Vieno ovat hädissään ja kutsuvat Charlottea itkien paikalle. Kun Charlotte juoksee paikalle ja tunnistaa Dianan tilan sydänkohtaukseksi, hänen rajallisuutensa auttajana ja ihmisenä tulee näkyviin: ”Minä en tiedä, mitä tehdä, hän sanoo.” (METK 217). Tilanne on toivoton, eikä päivystävä eläinlääkäri vastaa päähenkilön puheluihin. Dianaa ei voi pelastaa, vaikka henkilöahmot kokeilevat monenlaisia keinoja sikojen elvytykseen liittyvän tiedon puuttuessa: ”Manaamme, rukoilemme, kiroamme, pyydämme kuolemaa pysymään loitolla. Uskomme ja toivomme

kohtauksen päättyvän hyvin. Ei se pääty. Keho ei nouse, se häviää pitkällisen taistelun ja päästää ulos elämänvoiman, joka sitä liikutti.” (METK 217–218.) Tämän jälkeen päivystävä eläinlääkäri soittaa takaisin ja kertoo: ”Ei kukaan osaa sikojen ensiapua, ellei sellaiseksi lasketa otsaan ammuttua luotia. Sikoja ei tuoda takaisin kuoleman rajamailta.” (METK 218.)

Eläinlääkärin huomio on ristiriidassa Dianan sydänkohtauksen aiheuttaman hädän ja surun kanssa, mutta se kertoo sian näkymättömyydestä subjektina ja toisaalta siitä, että suurin osa eläintuotannon sioista on lihasikoja, jotka eivät välttämättä elä niin pitkään, että elvytystaidot tulisivat tarpeen. Lihasiat teurastetaan noin puolivuotiaina (ks. esim. Eläinten hyvinvointikeskus), koska heidän koko elämänsä on sidottu heidän arvoonsa kasvaa nopeasti lihaksi. Jonkin verran pidempään elävien emakkosikojen arvo taas on sidottu heidän tehokkuuteensa synnytyskoneina, jotka tuottavat lihasikoja. Diana kuului jälkimmäisiin:

Charlotte kirjoittaa viestin Dianan pelastaneelle lomittajalle. Diana melkein selviytyi rakkauden ansiosta. Irrationaalisen, tappiota tuottavan rakkauden. He, joiden kanssa Diana synnytti porsaita makkaraksi, kyljyksiksi, jauhelihaksi, kinkuksi, leikkeleiksi, he kaikki ovat nyt poissa. Vilkaisen Charlotten olan yli, huomaan hänen pyytävän anteeksi epäonnistumisistaan. (METK 220.)

”Irrationaalinen, tappiota tuottava rakkaus” tarkoittaa katkelman yhteydessä ihmisen ja toisenlajisen eläimen välistä suhdetta, joka ei perustu toisenlajisen eläimen hyväksikäyttöön. Turvakotitoiminnan yleisenä poliittisena tavoitteena on luoda malleja, joissa toisenlajisten eläinten kanssa eletään tavalla, joka ottaa huomioon heidän subjektiivensa (Abrell 2022, 575). Huolenpidon estetiikan mukainen kuvaus rakastetun Diana-sian kuolemasta turvakodissa ja tilanteen aiheuttamista avuttomuuden tunteista vastustaa häneen suhtautumista kulutushyödykkeenä. Ollilan (2020, 225) mukaan sureminen on merkki siitä, että pidämme kuolleen elämää arvokkaana. Kun tuotantoeläin kuolee ja kuolemasta puhutaan kuolemana, tulee tuotantoeläimestä kulutushyödykkeen sijaan subjekti (Ollila 2020, 228). Dianan kuoleman ja sen aiheuttaman surun kuvaaminen siis osoittaa, että Dianan elämä on arvokas. Turvakodissa Diana nousee tuotantoeläimyyden näkymättömyydestä näkyväksi subjektiksi, koska hänen kuolemansa todistavat hänestä välittävät kanssaeläjät: Diana kuolee sydänlihaksen hapenpuutteeseen uudessa kodissaan sen sijaan, että yleissika tainnutettaisiin esimerkiksi korkealla hiilidioksidipitoisuudella teurastamossa (ks. Ylä-Ajos & Raussi 2013, 85).

Dianan kuolema on osoitus myös turvakotitoiminnan haasteista, kuten siitä, että sen mahdollisuudet vaikuttaa toisenlajisten eläinten elämiin ovat rajalliset. Charlotte kokee syyllisyyttä Dianan kuolemasta, koska hän ei yrityksestään huolimatta pysty pelastamaan

Dianaa: hän ei pysty muuttamaan sitä, mitä Dianan ja muiden tuotantoeläinten kehoille on eläintuotannossa tehty. Turvakodeissa asuvien tuotantoeläinten menneisyydellä on sekä fysiologisia että psykologisia vaikutuksia heihin, ja monille heistä kehittyy kroonisia kiputiloja tai sairauksia (Abrell 2022, 572–573). Dianan kuolemasta kirjoittaminen ja sen esille tuominen kuitenkin kannustavat suremaan toisenlaisia eläimiä ja osoittavat, että heidän suremisensa on hyväksyttävää. Ihmiset veisaavat Dianalle ”hiljaisella äänellä *Maan korvessa kulkevi lapsosen tie*” (METK 219) ja kilauttavat viinashottinsa yhteen Dianan muistolle. Vaikka muistotilaisuus on koruton, on se symbolisesti arvokas malli suremiselle.

Päähenkilö suhtautuu turvakotien vaikutusmahdollisuuksiin aluksi erittäin pessimistisesti, sillä hän sanoo, että ”turvakoti pelastaa pelkkiä yksilöitä, pari harvaa valittua miljoonien joukosta” (METK 125). Tämä on toisaalta totta, mutta toisaalta turvakotien uskotaan olevan yksi keino lisätä tuotantoeläinten näkyvyyttä subjekteina, koska niissä on mahdollista kohdata tuotantoeläimiä ruoantuotannon ulkopuolella (Kupsala 2020, 299). Näkyvillä oleminen, kohtaamiset ja tiedon jakaminen eivät välttämättä johda ymmärrykseen tuotantoeläimen subjektiudesta ja itseisarvosta, kuten turvakodissa asuva Pentti-porsas sydänmotiivin yhteydessä osoittaa. Päähenkilö joutuu kertomuksen edetessä yllättymään turvakodin myönteisestä vaikutuksesta häneen itseensä. Turvakodissa sika, Pentti-porsas, on nimittäin ”elinpankin” sijaan päähenkilön sydämen elvyttäjä. Päähenkilölle Pentti-porsas ”toimii kuin defibrillaattori, iskee sydämeni käyntiin” (METK 127). Päähenkilö hoivaa ja tarkastelee Penttiä tämän puuhastelusta lumoutuneena. Pentti rinnastuu ihmislapseen, kun päähenkilö Penttiä juottaessaan pohtii: ”Minä imetän. Tai siis ruokin. Hoivaan.” (METK 127.)

Kun päähenkilö laittaa sosiaalisen mediaan kuvan Pentistä, hänen lihansyöjäserkkunsa kuitenkin kommentoi kuvaa seuraavasti: ”Sydäntä lämmittää nähdä että possuista pidetään huolta,,, Tässä meidän tuleva luomu kinkku,,, käytiin tilalla valitsemassa,,,” (METK 152.) Kommentin kieliopilliset virheet, välimerkki- ja yhdyssanavirheet, mahdollisesti korostavat päähenkilön ärtymystä ja sitä, että serkku ei ole ymmärtänyt kuvan tarkoitusta. Päähenkilö haluaa eläintuotannon loppuvan, mutta lihansyöjäserkulle Pentin kuva tarjoaa vahvistusta sille, että suomalaisessa eläintuotannossa kaikki on hyvin. Päähenkilön ja serkun sydämet reagoivat Penttiin hyvin eri tavoin, eikä serkku näe Penttiä tai kinkuksi valitsemaansa sikaa subjekteina. Sian näkeminen ei siis riitä näkyvyyteen ja subjektiuteen, vaan avain toisinkirjoittamiseen tai -tekemiseen vaikuttaa olevan epähierarkkinen ja ennakkoluuloista vapaa vuorovaikutus, jossa toisen aistikulmaa pidetään arvokkaana.

4 Lopuksi

Tutkielmassani tavoitteenani on tarkastella Donovanin (2016) huolenpidon estetiikkaa päähenkilön ja toisenlajisten eläinten välisissä suhteissa Laura Gustafssonin romaanissa *Mikään ei todella katoa*. Olen kiinnostunut erityisesti siitä, millä tavoin huolenpidon estetiikka yhdistyy toisenlajisten eläinten näkyvyyteen ja subjektiuteen. Hyödynnän O’Sullivanin (2011) määritelmää eläinten näkyvyydestä. Lisäksi tutkin, miten romaanissa kuvataan toisenlajisia eläimiä sortavia rakenteita ja millä tavalla niitä puretaan niin, että toisenlajiset eläimet nousevat näkymättömyydestä näkyviksi subjekteiksi. Menetelmäni on lähilukeminen, joka mahdollistaa romaanin ja reaalia maailman eläintutkimuksen ja -filosofian huomaamattomienkin temaattisten yhteyksien pohtimisen.

Toisessa luvussa lähestyn tutkimusongelmaani päähenkilön, Epikuros-koiran, ketun ja sikojen kohtaamisia analysoimalla. Keskeinen väitteeni on, että rotukoirus ja asema omaisuutena voi tehdä Epikuroksesta subjektina näkymättömän siitä huolimatta, että lemmikkieläimillä on yleensä paljon näkyvyyttä. Tämä johtuu muun muassa siitä, että lemmikkieläimiä, kuten rotukoiria, tuoteistetaan. Perheenjäsenyydestään huolimatta he myös ovat lainsäädännössä jotain, mitä voi omistaa, eli yhteiskunnalliset rakenteet ylläpitävät ihmisten ja toisenlajisten eläinten välisiä hierarkioita. Päähenkilön ja Epikuroksen suhde muuttuu nähdäkseen tasavertaisemmaksi ja vastavuoroisemmaksi sen jälkeen, kun päähenkilö tunnistaa Epikuroksen subjektiuden ja kunnioittaa tätä kumppaninaan.

Kolmannessa luvussa tarkastelen lemmikki- ja tuotantoeläinten välistä ambivalenssia nimeämiseen liittyvän problematiikan ja sydänmotiivin kautta. Niiden kautta havainnollistan, miten ja miksi lemmikki- tai tuotantoeläimeksi nimeäminen vaikuttaa toisenlajisen eläimen näkyvyyteen. Tulkintani on, että sydänmotiivi yhdistää romaanin hahmot aineellisella ja aineettomalla tasolla toisiinsa, sillä sydän itsessään viittaa sekä elintärkeään elimeen että rakkauden ja elämän symboliin. Näin ollen toisenlajisten eläinten rinnastaminen sydänmotiivilla toisiinsa ja ihmiseen kutsuu lukijan kohtaamaan toisenlajisen eläimen myötätuntoisesti subjektina, jota saa rakastaa ja surra.

Tutkielmani tulos on, että Gustafssonin romaani on huolenpidon estetiikan tavoitteiden mukainen. Romaanin kuvaus ja kerronta tukevat toisenlajisten eläinten kohtaamista subjekteina, joilla on aistikulma ja joiden muodostamat sosiaaliset suhteet ovat arvokkaita. Päähenkilön kautta tapahtuva kerronta representoi ja kyseenalaistaa yhteiskunnallisia ja

sosiaalisia rakenteita, jotka mahdollistavat toisenlajisten eläinten pitämisen ja käyttämisen kulutushyödykkeinä. Tämä nostaa nykyiset lajittiset käytännöt kriittiseen päivänvaloon mutta osoittaa myös huolenpitoon ja hoivaan perustuvat suhteet vaihtoehdoksi tehokkuusvaatimuksilla perustellulle väkivallalle.

Ehdotan, että *Mikään ei todella katoa* -romaanin on jatkossa aiheellista tutkia intertekstuaalisuuden ja eläinoikeusliikkeen eri suuntausten välisten keskusteluiden näkökulmasta. Lisäksi näen, että romaanin huumori tarjoaa kiehtovan lähtökohdan tutkimukselle. Lukiessani romaanin pohdin, että huumorilla saattaa olla kaksoisyleisö siinä mielessä, että vegaanilukijat saattavat ymmärtää sitä eri tavoin kuin muut lukijat. Olen kiinnostunut jatkamaan tutkimustani syventymällä romaaniin empatian, kuoleman ja suremisen näkökulmasta.

Lähteet

METK = Gustafsson, Laura 2023: *Mikään ei todella katoa*. Helsinki: Like Kustannus.

Aaltola, Elisa 2013: Johdanto: Ihminen, eläin vai molemmat? Teoksessa *Johdatus eläinfilosofiaan*. Toim. Elisa Aaltola. Helsinki: Gaudeamus, 9–27.

Aaltola, Elisa 2023: *Puhe eläinten puolesta*. Helsinki: Into.

Aaltola, Elisa & Wahlberg, Birgitta 2020: Johdanto. Teoksessa *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg. Tampere: Vastapaino, 9–16.

Abrell, Elan 2022/2020: Animal Sanctuaries. Teoksessa *The Roudledge Handbook of Animal Ethics*. Toim. Bob Fischer. London; New York: Routledge, 569–577.

Adams, Carol J. 2015/1990: *The Sexual Politics of Meat. A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Bloomsbury.

Adams, Carol J. & Gruen, Lori 2022: Ecofeminist Footings. Teoksessa *Ecofeminism. Feminist Intersections with Other Animals and the Earth. Second Edition*. Toim. Carol J. Adams & Lori Gruen. New York: Bloomsbury, 1–43.

Belcourt, Billy-Ray 2014: Animal Bodies, Colonial Subjects: (Re)Locating Animality in Decolonial Thought. *Societies* 2015, 5(1), 1–11. <https://doi.org/10.3390/soc5010001> [haettu 9.12.2025]

Braidotti, Rosi 2021: Posthuman Feminism and Gender Methodology. Teoksessa *Why Gender?* Toim. Jude Browne. Cambridge: Cambridge University Press, 101–125.

Derrida, Jacques 2019: *Eläin joka siis olen*. Toim. Marie-Louise Mallet. Suom. Anna Tuomikoski. Helsinki: Tutkijaliitto.

Donovan, Josephine 2013: Eläinten oikeudet ja feministinen teoria. Teoksessa *Johdatus eläinfilosofiaan*. Toim. Elisa Aaltola. Suom. Johanna Koskinen. Helsinki: Gaudeamus, 182–205.

Donovan, Josephine 2016: *The Aesthetics of Care. On the Literary Treatment of Animals*. New York: Bloomsbury.

Donovan, Josephine 2022: *Caring to Dialogue: Feminism and the Treatment of Animals*. Teoksessa *Ecofeminism. Feminist Intersections with Other Animals and the Earth. Second Edition*. Toim. Carol J. Adams & Lori Gruen. New York: Bloomsbury, 47–67.

Eläinten hyvinvointikeskus. Sika tuotantoeläimenä. <https://www.elaintieto.fi/sika/sika-tuotantoelaimena/> [haettu 8.2.2026]

Gustafsson, Laura 2011: *Huorasatu*. Helsinki: Into.

Gruen, Lori 2022: *Facing Death and Practicing Grief*. Teoksessa *Ecofeminism. Feminist Intersections with Other Animals and the Earth. Second Edition*. Toim. Carol J. Adams & Lori Gruen. New York: Bloomsbury, 161–176.

Haraway, Donna J. 2008: *When Species Meet*. London: University of Minnesota Press.

Kokocińska-Kusiak, Agata & Woszczyło, Martyna & Zybała, Mikołaj & Maciocha, Julia & Barłowska, Katarzyna, & Dzieciol, Michał 2021: *Canine Olfaction: Physiology, Behavior, and Possibilities for Practical Applications*. *Animals*, 11(8), 2463.

<https://doi.org/10.3390/ani11082463> [haettu 9.12.2025]

Kordecki, Lesley 2022: *Animal Studies and Ecofeminist Literature*. Teoksessa *The Routledge Handbook of Ecofeminism and Literature*. Toim. Douglas A. Vakoch. London; New York: Routledge, 282–289. <https://doi.org/10.4324/9781003195610> [haettu 9.2.2026]

Kupsala, Saara 2020: *Tuotantoeläimen aseman muuttuminen: suuren yleisön asenteet yhteiskunnallisena voimatekijänä*. Teoksessa *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg. Tampere: Vastapaino, 291–307.

Kurikka, Kaisa 2025: *Fokalisaatio*. Luento Turun yliopistolla 30.1.2025.

Kärkkäinen, Katariina 2021: *Satumaiset toiset – Eläinkuvauksen ekokriittinen luento Laura Gustafssonin Huorasatu-romaanissa*. Pro gradu -tutkielma. Kirjallisuus. Oulu: Oulun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202106178356> [haettu 9.2.2026]

Miettinen, Emilia 24.04.2023: ”Emme ole jumalia tai erikoiseläimiä” – Laura Gustafssonin uutuuskirja rinnastaa ihmiset muunlajisiin. *Voima*. <https://voima.fi/artikkeli/2023/emme-ole-jumalia-tai-erikoiselaimia-laura-gustafssonin-uutuuskirja-rinnastaa-ihmiset-muunlajisiin/> [haettu 28.9.2025]

Luomiskertomus 17.4.2023: Laura Gustafsson kirjoitti eläinaktivistin joka on vihainen – ja siksi myös hauska. Yle Areena. <https://areena.yle.fi/1-65304967> [haettu 28.9.2025]

O’Keefe, Tim 2014: *Epicureanism*. London; New York: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315711645> [haettu 28.9.2025]

O’Sullivan, Siobhan 2011: *Animals, Equality and Democracy*. New York: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230349186> [haettu 9.2.2026]

Sandell, Markku 10.3.2022: Ensimmäisenä maailmassa sian sydämen elinsiirtona saanut potilas menehtyi. Yle. <https://yle.fi/a/3-12352095> [haettu 26.1.2026]

Valtioneuvoston asetus turkiseläinten suojelusta 1084/2011.
<https://www.finlex.fi/eli?uri=http://data.finlex.fi/eli/sd/2011/1084/ajantasa/2023-12-21/fin>
[haettu 30.1.2026]

Vihelmaa, Ella 2021: ”Muut eläimet”: Toislajisia, toisenlajisia, muunlajisia? Teoksessa *Kieli ja eläin. Vuorovaikutusta ja kielioppia monilajisissa yhteisöissä*. Toim. Rea Peltola, Anni Jääskeläinen & Katariina Harjunpää. Helsinki: SKS, 31–37.

Wahlberg, Birgitta & Bø Bahu, Vegard & Lucassen, Sacha & DiConcetto, Alice & Kivinen, Tero & Koskela, Tarja & Kurki, Visa & Koponen, Veera & Bragdø-Ellenes, Sunniva & Palenius, Olivia 2024: *Nordic Animal Law: Welfare and Rights*. Cambridge: Ethics International Press.

Ylä-Ajos, Maria & Raussi, Satu Maarit 2013: *Hyvä toimintatapa teurastuksessa – Sika*. Eläinten hyvinvointikeskus. <https://www.elaintieto.fi/wp-content/uploads/2015/12/HTO-sian-teurastus.pdf> [haettu 6.2.2026]

Ääri, Helinä 2020: Eläviä kanoja odotellessa. Broilerikanojen roolin tulevaisuus kaunokirjallisuudessa. Teoksessa *Me & muut eläimet. Uusi maailmanjärjestys*. Toim. Elisa Aaltola & Birgitta Wahlberg. Tampere: Vastapaino, 141–164.

Ääri, Helinä 2023: *Broilerikulttuuri. Lihateollisuuden kanat suomenkielisessä proosassa ja sarjakuvassa vuosina 1969–2019*. Jyväskylä: Nykykulttuuri.